

tussen Duin & Dijk

Themanummer Weidevogels

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 7 extra ● 2008

Aad van Paassen & Mark Kuiper

Gebiedsgegrutto's

● De Rondehoep uit de lucht.
Foto: Jan Tuijp.

Mozaïekbeheer van graslanden is ontwikkeld om de achteruitgang van de grutto tot staan te brengen. De Rondehoep is één van de veertien gebieden in Nederland waar dat concept verder is aangepast en verbeterd.

De belangrijkste oorzaak voor de achteruitgang van de grutto is dat onvoldoende jongen vliegvlug worden. Daarom is in 2003 het project 'Nederland Grutto-land' gestart. Dat heeft geleid tot ontwikkeling van het concept van 'gebiedsgericht mozaïekbeheer'. Polder De Rondehoep, een polder ten zuiden van Ouderkerk aan de Amstel, is één van de veertien gebieden in Nederland waar dat concept in

2005, 2006 en 2007 in het kader van de projecten 'Verbetering Mozaïekbeheer' en 'Nederland Weidevogelrijk' verder is aangepast en verbeterd. De lokale uitvoering komt tot stand door samenwerking van Landschap Noord-Holland en vrijwilligers van de Vogelwerkgroep Ouderkerk en de werkgroep Weidevogels van het IVN afdeling Amstelveen.

Rondehoep

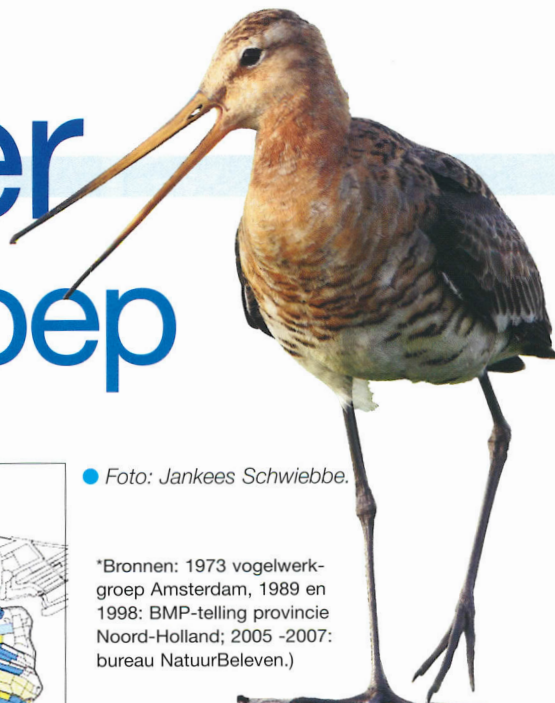
Polder De Rondehoep (een veenpolder) heeft de grootste oppervlakte aaneengesloten open grasland in de provincie Noord-Holland. Veen en een relatief hoge waterstand zijn goede factoren voor de grutto's. Gunstig voor de weidevogels is ook dat pas in 2007 een ruilverkaveling is doorgevoerd, waarbij het hart van de polder als weidevogelreservaat wordt beheerd met de daarbij horende hoge waterstand. Het beheer is uitbesteed aan de agrarische natuurvereniging De

Amstel, die het land heeft ondergebracht bij de aangrenzende boeren. Alle agrarische bedrijven liggen aan de buitenrand van de polder, ver van het reservaat. Hoewel de polder niet hoort tot de top van de weidevogelgebieden van de provincie, is er een gezonde gruttostand. Tellingen laten de afgelopen decennia schommelingen zien, maar geen neerwaartse trend (zie tabel).

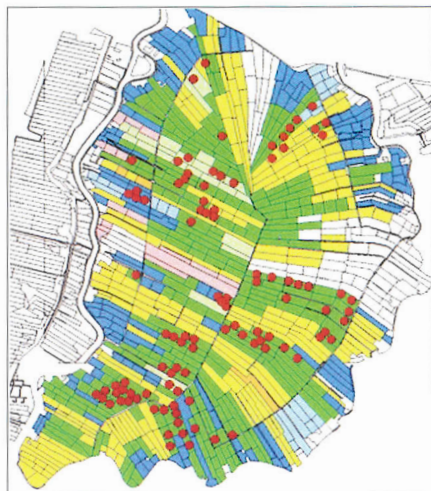
Gebiedsgericht beheer

Met nestbescherming door boeren en vrijwilligers is bereikt dat weidevogels, waaronder grutto's, met meer succes de eieren uitbroeden (Teunissen & Willems, 2004). Uit dat SOVON-onderzoek is ook bekend dat de trends in gebieden met nestbescherming zich positief onderscheiden van gebieden zonder nestbescherming. Uit ander onderzoek, onder andere in het kader van 'Nederland Gruttoland' (Teunissen, Schekkerman & Willems, 2005 en Schekkerman, Teunissen &

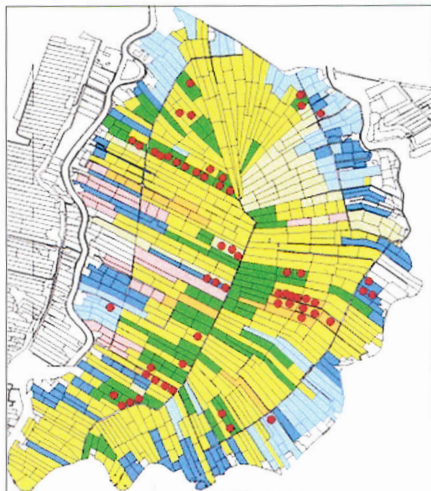
richt beheer in de Rondehoep

• Foto: Jankees Schwiebbe.

• **Figuur 1. Alarmtellingen 2005:** tussen 16 en 26 mei is veel gemaaid en het aantal Gruttogezinnen neemt af.

gemaaid - 10 cm
gras 10-20 cm
gras > 20 cm
koe
schaap
afgeweid
vluchtheuvel

*Bronnen: 1973 vogelwerk-groep Amsterdam, 1989 en 1998: BMP-telling provincie Noord-Holland; 2005 -2007: bureau NatuurBeleven.)

jaar	aantal*
1973	220
1989	183
1998	210
2005	185
2006	220
2007	225

• **Tabel. Aantallen broedparen van de grutto in de Rondehoep, 1973-2007.**

Oosterveld, 2005), blijkt dat grutto's kwetsbaar zijn in de periode dat de kuikens opgroeien. Er is dus kuikenland nodig (lang gras) waar de jonge vogels voldoende voedsel en dekking vinden om veilig te kunnen opgroeien. Tot dusverre werden maatregelen om zulk kuikenland te maken gerealiseerd door met boeren een contract voor zes jaar op bedrijfsniveau af te sluiten, zonder tegelijkertijd te toetsen hoe zinvol de maatregelen waren.

De laatste drie jaar is in de Ronde Hoep geëxperimenteerd met een gebiedsgerichte flexibele aanpak van op weidevogels afgestemd graslandbeheer. Dat wil zeggen dat afspraken voor uitgesteld maaien, vluchtheuvels, extensieve beweiding en voorbeweiding op gebiedsniveau (voor de hele polder) onder een gezamenlijke regie tot stand komen. Voor de Ronde Hoep is dat sinds 2006 inclusief het door Landschap Noord-Holland met boeren afgesproken beheer van het reservaat.

Voor het weidevogelseizoen maken de gebruikers van de polder een kaart waarop de langjarige- en eenjarige afspraken op perceelsniveau worden ingetekend. Op basis van de aanwezige vogels (territoria en/of nesten) worden eind april aanpassingen doorgevoerd. Tijdens het maaien in mei kunnen er nog ad hoc overeenkomsten worden afgesloten als er kuikens in te maaien percelen aanwezig zijn. Tot slot is van belang te melden dat al snel na het seizoen een terugkoppeling heeft plaatsgevonden met alle betrokkenen. Die snelle terugkoppeling bevordert het draagvlak voor maatregelen in het volgende jaar.

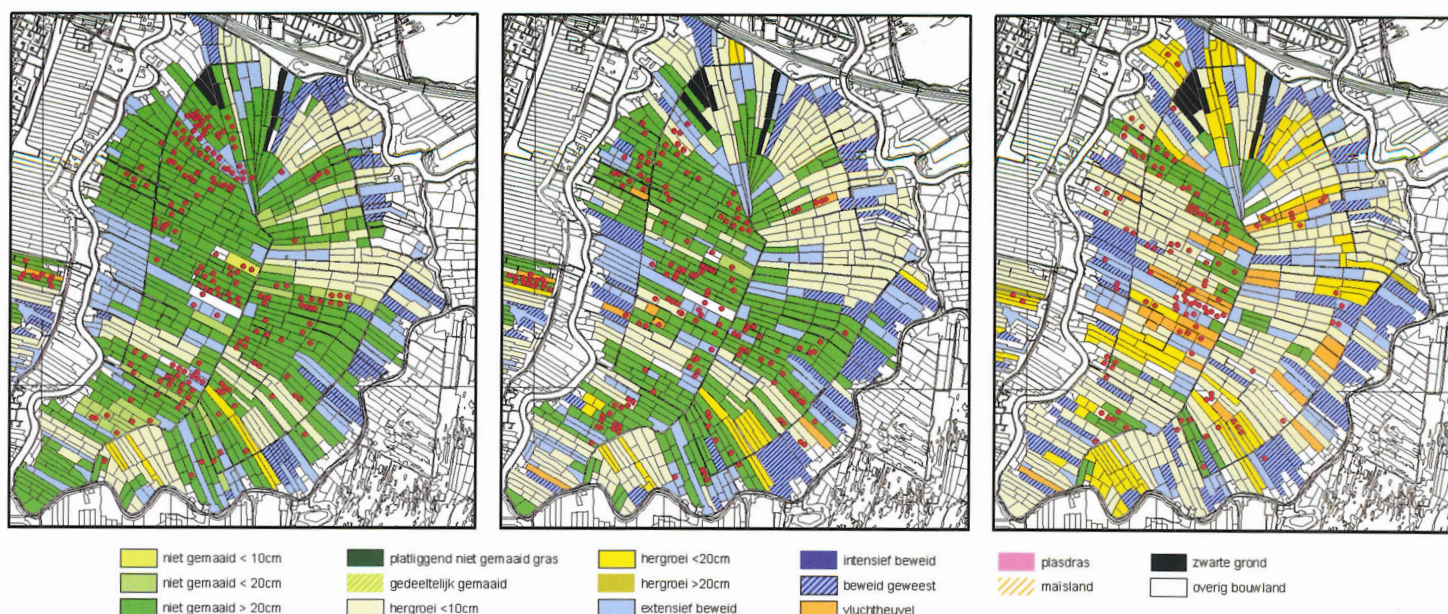
Alarmtellingen

Om het effect van de maatregelen in kaart te brengen is op drie dagen in de periode dat er gruttogezinnen waren van elk perceel in kaart gebracht hoe het gras erbij stond (gemaaid, beweid, lang gras e.d.)

en waar de jonge vogels waren, zogenaamde alarmtellingen.

Resultaten 2005

Op 16 mei 2005 liepen 101 van de 185 grutto paren nog met jongen in de polder. Na tien dagen waren er nog 58 paar over. In deze decade was er veel in de polder gemaaid. Door de droogte kwam de hergroei niet op gang en daardoor bleef het gemaaide land lang onbruikbaar voor de pullen. We schatten het deel van de broedvogels dat jongen vliegvlug kreeg op 31%. Voor een stabiele populatie zou dit meer dan 50% moeten zijn. Ondubbelzinnig bleek het belang van lang gras voor de jongere kuikens. In de periode tussen 16 en 26 mei verminderde het aandeel ongemaaid gras van 44% naar 12% van de polder, maar op 26 mei zat nog altijd 78% van de kuikens in die laatste 12% lang gras. Een aantal opvallende zaken kwam door de alarmtellingen aan het licht. Opmerkelijk was bijvoorbeeld dat ➤

● **Figuur 2.** Alarmtellingen 2006. Tussen 18 mei en 2 juni is er weinig gemaaid en het aantal gruttogezinnen blijft hoog.

een deel van de ongemaaide percelen in het hart van de polder niet door de vogels werd gebruikt. Het gras stond er dicht opeen en was blijkbaar niet meer voldoende toegankelijk. Percelen met een ijle begroeiing en deels ongemaaide percelen ('vluchtheuvels') bleken vol vogels. Dit betekent dat simpelweg uitstellen van maaien onvoldoende helpt op plaatsen waar het gras een te grote dichtheid en hoogte bereikt. Waar en wanneer dat het geval is, valt moeilijk te voorspellen en moet in het veld worden bekeken. Afremmen van de grasgroei door in het voorjaar geen kunstmest te gebruiken, minder of niet te bemesten, de waterstand - tijdelijk - hoog te houden en dergelijke is nodig, wil uitgesteld maaien zin hebben.

Resultaten 2006

Het mozaïek in het reservaat zag er globaal zo uit dat een kwart van het land na 15 juni werd gemaaid, een kwart werd gemaaid rond 1 juni en er bleven daarna vluchtstroken staan, een kwart werd extensief beweide en een kwart werd tot begin mei beweide en daarna 6 weken met rust gelaten. Het werd een gedenkwaardig gruttojaar. Allereerst groeide het aantal broedparen tot 220. Mogelijk dat grutto's die elders, om welke reden dan ook, hun stek hadden verlaten

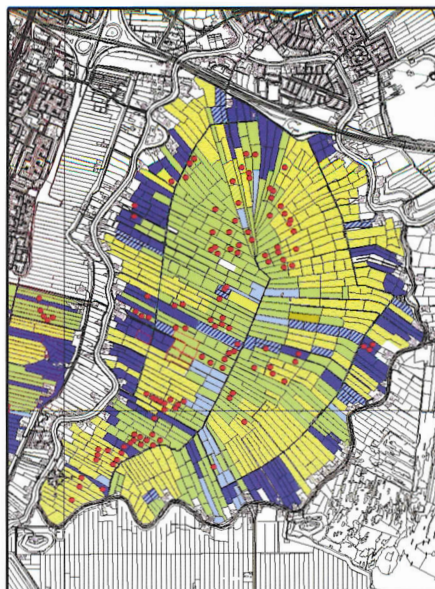
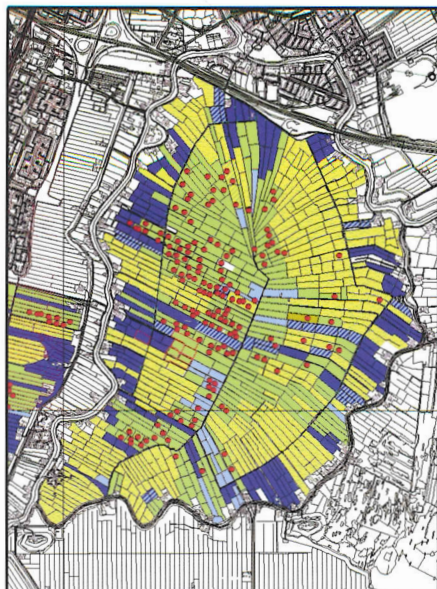
in de uitgestrekte Rondehoep terecht waren gekomen. In 2006 viel direct op dat de vogels binnen de polder waren verschoven. Percelen waar de afgelopen jaren veel grutto's broedden, werden verlaten, elders verschenen nieuwe kolonies. Ook deze veranderingen leerden ons dat flexibiliteit in de afspraken voor het maken van kuikenland essentieel is. In een hoek waar extra kuikenland geregeld kon worden met boeren, vestigde zich een groep grutto's.

De tweede verrassing was het weer. Het gras groeide in het koele voorjaar aanvankelijk niet snel, waardoor boterbloemen en pinksterbloemen de polder meer kleurden dan in het vorige jaar. Eind april en de eerste helft van mei was het prachtig weer, waardoor de jonge weidevogels in hun eerste weken een ideale start hadden. In de tweede helft van mei, de kritieke periode in 2005, regende het iedere dag. Zo werd het maaien dag op dag uitgesteld tot de maand voorbij was. De meeste jonge weidevogels waren al zo groot dat de regen weinig kwaad deed. Het ongemaaid gras bleef lang open en toegankelijk voor de jonge vogels. Toen in juni het maaien begon liepen nog veel grote jongen rond. Het lukte gelukkig om op flink wat percelen extra vluchtstroken te laten staan of de maaidat

tum nog wat verder naar achteren te schuiven. Een niet flexibele planning had geen meerwaarde voor de vogels betekend. Dankzij de gebiedsgerichte en flexibele aanpak kon nu wel het verschil worden gemaakt.

Op 18 mei 2006 werden 189 gruttogezinnen waargenomen, meer dan de hele broedpopulatie in 2005. Op 2 juni (de eerste kuikens konden al vliegen) waren dat er nog 153. De hoeveelheid ongemaaid land was spectaculair meer dan op 26 mei 2005: 40%. Begin juni begon het maaien goed. De grote kuikens konden zich snel verplaatsen naar percelen die voldoende dekking boden en zij waren minder kwetsbaar voor de maaimachines. De kuikens waren dankzij het vele lange gras ook minder kwetsbaar voor vooral vliegende predatoren. Het percentage gruttoparen met jongen lag rond de 70%, waarmee de (grotere) populatie niet alleen stabiel blijft, maar ook het tekort over 2005 goedmaakt.

Tijdens de alarmtellingen deden we een belangrijke ontdekking. Op een perceel in het reservaat hadden tot begin mei schapen geweid, daarna werden de schapen verweide naar een ander perceel. Begin juni troffen we hier een hoge dichtheid aan grutto- (11) en tureluurgzinnen

Gewas en toestand

- niet gemaaid, kort gras <15 cm
- niet gemaaid, graslengte >15 cm
- niet gemaaid, platgeslagen lang gras
- gemaaid, kort gras <15 cm
- gemaaid met vluchtstroken
- hergroei, graslengte >15 cm
- intensief beweid
- extensief beweid
- beweid geweest
- stalvoeding, kortste gras <15 cm
- maisland
- overig gewas
- plad-dras perceel
- zwarte grond

● **Figuur 3.** Alarmtellingen 2007: alleen waar contracten zijn voor uitgesteld maaien blijft gras staan tussen 12 en 26 mei. Dankzij het mozaïekbeheer overleven 50% van de gezinnen –zonder beheer zouden de meeste zijn gesneuveld.

(9) aan. Dit kwam mede door de relatief lage, ijle en gevarieerde vegetatie op het perceel. Deze maatregel lijkt een goed recept om ook onder minder gunstige weersomstandigheden –snelle grasgroei en mooi maaiweer- kuikenland van hoge kwaliteit te realiseren. De ontdekking in 2005 dat het ene perceel met lang gras vol gruttokuikens zat en het andere niet, bracht ons ertoe niet alleen de lengte van het gras in kaart te brengen, maar ook de kruidrijkdom. Dat kuikens lang, ongemaaid gras prefereren werd opnieuw bevestigd, maar nu bleek dat ze binnen het aanbod aan lang gras ook nog eens een voorkeur hebben voor kruidrijk land.

Resultaten 2007

2007 bracht heel ander weer dan het jaar ervoor. Een droge april-maand met vrij hoge temperaturen maakte het mogelijk dat er eind april en begin mei volop werd gemaaid. De kaart van de alarmtelling op 12 mei laat zien dat 90% van de percelen waar geen uitgesteld maaien werd vergoed, is gemaaid. Van de 225 broedparen zijn nog 154 paar met kuikens aanwezig. Twee weken later zijn dat er nog 112, waarmee het percentage met jongen uitkomt op 50%. Doordat de omstandigheden voor de grasgroei goed waren, was het

gemaaid gras inmiddels op veel plaatsen alweer halflang. We zien dan ook een flink aantal gruttogezinnen de percelen met hergroeiend gras opzoeken –wat in de voorgaande jaren veel minder gebeurde.

De effectiviteit van mozaïekbeheer

Op basis van de gegevens die de drie jaar alarmtellen hebben opgeleverd, is het mogelijk een beeld te geven van de effectiviteit van het mozaïekbeheer. De verschillen tussen de jaren blijken groot. In 2006 waren de omstandigheden voor de grutto's bijzonder goed vooral dankzij het weer, zodat ook zonder de beheerafspraken het goed zou zijn gegaan. In 2007 daarentegen was het zonder de betaalde beheermaatregelen een slecht jaar geworden voor de grutto! Lang gras en droog weer rond 1 mei met de voorspelling van langdurige regen, zouden ervoor gezorgd hebben dat vrijwel de hele polder vroeg zou zijn gemaaid. Nu bewees het mozaïekbeheer zijn waarde. In plaats van een jaar met een percentage paren met jongen van rond de 5%, werd het een heel redelijk jaar met 50%.

Naar een gebiedsaanpak

In de Ronde Hoep blijkt de gebiedsgerichte aanpak, waarbij onder een

gezamenlijke regie op een flexibele manier maatregelen worden genomen, tot goede resultaten te leiden. Daarom een oproep aan de overheid en beleidsmakers: Geef de gezamenlijke boeren in een polder de uitdaging: behoud de grutto en zorg voor een adequate lokale coördinatie die de vogels volgt en het contact met boeren, terreinbeheerders en de vrijwilligers onderhoudt.

Aad van Paasen & Mark Kuiper
p/a Oostermeerkade 6
1184 TV Ouderkerk a/d Amstel
e-mail: info@natuurbeleven.nl

Literatuur

- SCHEKKERMAN, H., W. TEUNISSEN EN E. OOSTERVELD 2005. Resultaatonderzoek Nederland Gruttoland, broedsucces van grutto's in beheersmozaïeken in vergelijking met gangbaar agrarisch graslandgebruik. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1291.
- TEUNISSEN, W.A. EN F. WILLEMS 2004. Bescherming van weidevogels. SOVON-onderzoeksrapport 04-06, SOVON, Beek-Ubbergen.
- TEUNISSEN W.A., SCHEKKERMAN H. & WILLEMS F. 2005. Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. SOVON-onderzoeksrapport 2005/11.